

# Žmogaus teisės ir procesinė prievarta: proporcingumo principo paieška

**Gabija Vaškevičiūtė, Austėja Bareišytė**

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

3-o kurso studentės

Saulėtekio al. 9, I rūmai, 10222 Vilnius

El. paštas: gabija.vaskeviciute@tf.stud.vu.lt; austėja.bareisyte@tf.stud.vu.lt

**Mokslinio straipsnio akademinė kuratorė asist. dr. Laura Šivickaitė-Moldarienė**

El. paštas: laura.sivickaite@tf.vu.lt

---

**Santrauka.** Šiame darbe analizuojama proporcingumo principo vieta žmogaus teisių apsaugos ir procesinės prievartos taikymo srityje. Išanalizavus mokslinę literatūrą, atskleista proporcingumo principo samprata ir nustatyta, kad jis yra vienas iš pamatinių Lietuvos teisinės sistemos principų, turintis esminę reikšmę žmogaus teisių užtikrinimui baudžiamajame procese. Nacionalinių teismų praktikos analizė parodė, jog taikant tokias procesinės prievartos priemones kaip laikinas sulaikymas ir laikinas nuosavybės apribojimas, proporcingumo principo dažnai nesilaikoma. Daroma išvada, kad Lietuvoje būtina įtvirtinti aiškesnį šių procesinės prievartos priemonių teisinį reguliavimą, siekiant užtikrinti veiksmingesnę žmogaus teisių apsaugą. Tyrime taip pat išanalizuotos devynios EŽTT bylos prieš Lietuvą, susijusios su EŽTK 2, 3 ir 5 straipsnių bei EŽTK 1 protokolo 1 straipsnio pažeidimais. Nustatyti sisteminiai teisėsaugos pareigūnų veiklos trūkumai, susiję su neproporcingu jėgos panaudojimu, būtinumo kriterijaus nepaisymu ir neveiksmingu įvykių tyrimu, todėl daroma išvada, kad būtina tobulinti teisėsaugos institucijų praktiką taikant procesines prievartos priemones.

**Pagrindiniai žodžiai:** proporcingumo principas, procesinės prievartos priemonės, žmogaus teisės, laikinas sulaikymas, laikinas nuosavybės teisės apribojimas.

---

## Human Rights and Procedural Coercion: The Search for the Principle of Proportionality

**Summary.** This paper analyzes the place of the principle of proportionality in the field of human rights protection and the application of procedural coercion. After analyzing the scientific literature, the concept of the principle of proportionality was revealed and it was established that it is one of the fundamental principles of the Lithuanian legal system, which is of essential importance for ensuring human rights in criminal proceedings. An analysis of the practice of national courts has shown that the principle of proportionality is often not observed when applying procedural coercion measures such as temporary

*detention and temporary restriction of ownership. It is concluded that it is necessary to establish clearer legal regulation of these procedural coercive measures in Lithuania in order to ensure more effective protection of human rights. The study also analyzes nine ECHR cases against Lithuania related to violations of Articles 2, 3, and 5 of the ECHR and Article 1 of Protocol 1 to the ECHR. Systemic shortcomings in the activities of law enforcement officials have been identified in relation to the disproportionate use of force, failure to comply with the necessity criterion, and ineffective investigation of incidents, leading to the conclusion that it is necessary to improve the practice of law enforcement agencies in applying procedural coercive measures.*

**Keywords:** *principle of proportionality, procedural coercive measures, human rights, temporary detention, temporary restriction of property rights.*

---

## **Įvadas**

Temos aktualumas. Baudžiamojo proceso paskirtis – ginant žmogaus ir piliečių teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas. Siekiant išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas dažnai taikomos žmogaus teises varžančios procesinės prievartos priemonės. Tačiau ne visada šios priemonės baudžiamajame procese taikomos, laikantis joms keliamo proporcingo principo. Kartais procesinė prievarta turi išankstinio nubaudymo požymių, kas nėra suderinama su žmogaus teisėmis. Ne tik nacionalinių teismų, bet ir Europos Žmogaus Teisių Teismą (toliau – EŽTT) praktikoje vis dar nustatomi atvejai, kai teisės suvaržymas, pažeidžiant proporcingumo principą, perauga į teisės pažeidimą. Todėl žmogaus teisių ir proporcingumo principo suderinimo tema vis dar kelia iššūkių.

Darbo tikslas – atskleisti proporcingumo principo vietą žmogaus teisių ir procesinės prievartos sandūroje baudžiamajame procese.

Darbo uždaviniai:

- Atskleisti proporcingumo principo sampratą.
- Ištirti, kaip Lietuvos baudžiamajame procese yra paisoma proporcingumo principo, taikant procesines prievartos priemones.
- Nustatyti, kokias procesines prievartos priemones taikant yra konstatuojamas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) nuostatų pažeidimas EŽTT praktikoje bylose prieš Lietuvą.

Darbo objektas – proporcingumo principas procesinių prievartos priemonių taikyme.

Darbo metodai. Buvo pasitelkti analizės ir sisteminis metodai. Remiantis šiais metodais, išanalizuota teismų praktika, moksliniai straipsniai, teisinis reguliavimas, pa-

teiktos autorių įžvalgos nagrinėjama tema ir išvados. Lyginamasis metodas buvo naudojamas lyginant skirtingus nacionalinius ir tarptautinius teisės aktus, jurisprudenciją.

Straipsnyje didžiausias dėmesys skirtas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) ir EŽTT praktikai, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksui (toliau – BPK) ir teisės doktrinai.

## **1. Proporcingumo principo ir procesinių prievartos priemonių samprata**

### **1.1. Proporcingumo principas**

Proporcingumo principas nėra tiesiogiai įtvirtintas nei Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, nei EŽTK. Šis principas, dar kitaip vadinamas per didelės prievartos uždraudimo principu, yra reglamentuotas BPK 11 straipsnyje. Jis taip pat yra atskleidžiamas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir EŽTT jurisprudencijoje.

Šis principas yra vienas iš konstitucinio teisinės valstybės principo elementų, reiškiantis, kad įstatyme numatytos priemonės turi atitikti teisėtus ir visuomenei svarbius tikslus, kad šios priemonės turi būti būtinos minėtiems tikslams pasiekti ir kad šios priemonės neturi varžyti asmens teisių ir laisvių akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti<sup>1</sup>. Ribojantis asmens teises ir laisves įstatymo nustatytas teisinis reguliavimas turi būti toks, kad sudarytų prielaidas kiek įmanoma įvertinti individualią kiekvieno asmens situaciją ir, atsižvelgiant į visas svarbias aplinkybes, atitinkamai individualizuoti konkrečias tam asmeniui taikytinas ribojančias jo teises priemones<sup>2</sup>.

Proporcingumo principas reiškia, kad žmogaus teises galima riboti tik pamatuotai. Proporcingumo principas teisiniame kontekste bendriausia prasme gali būti suvokiamas kaip pamatinė teisė ir jos sistemos nuostata, kreipianti teisę ir jos realizavimą į skirtingų interesų pusiausvyrą ir harmoniją. Tokia samprata apima tiek proporcingumo principą, suvokiant jį kaip tikslą, t. y. skirtingų interesų pusiausvyros ir harmonijos siekio išraišką, tiek ir proporcingumo principą kaip proporcingumo testą, t. y. kaip praktinę instrumentą, pasitelkiamą tiek teisės kūrimo, tiek ir jos taikymo praktikoje<sup>3</sup>.

EŽTT praktikoje proporcingumo principas apibrėžiamas kaip pamatinis principas, kuriuo nustatoma pusiausvyra tarp teisėtų valstybės tikslų ir asmeninių teisių bei nustatomos priemonės šiems tikslams įgyvendinti<sup>4</sup>. EŽTK 2, 3 ir 5 straipsniuose

<sup>1</sup> Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gruodžio 11 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 148-6632.

<sup>2</sup> Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. liepos 7 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 84-4106.

<sup>3</sup> Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gruodžio 11 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 148-6632.

<sup>4</sup> Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra ir Europos Taryba (2016). *Europos teisė į teisingumą vadovas* [interaktyvus]. [https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Handbook\\_access\\_justice\\_LIT](https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Handbook_access_justice_LIT).

šis principas turi lemtingą reikšmę apribojimų ir pažeidimų kontekste. Antai, jėgos panaudojimui keliamas „būtinumo“ reikalavimas, kai valstybė, t. y. pareigūnai, taikydami procesines prievartos priemones, turi atsižvelgti į visas aplinkybes ir atidžiai įvertinti pavojingumą, nes bet koks proporcingumo peržengimas yra laikomas neteisėtu ir pažeidžiančiu žmogaus teises ir laisves. Valstybei tenka pareiga įrodyti, kad teisės apribojimas yra proporcingas, ir ji turi įvertinti galimybę naudotis mažiausiai intervencine priemone<sup>5</sup>.

Analizuojant proporcingumo principą, svarbu atskleisti šio principo elementus. Pirmasis proporcingumo principo elementas – tinkamumas, kuriuo siekiama nustatyti, kad pasirinkta priemonė bus efektyvi siekiant baudžiamojo proceso tikslų. Antrasis elementas – būtinumas. Šiuo elementu įvertinama, ar užsibrėžto tikslo neįmanoma pasiekti švelnesnėmis procesinėmis prievartos priemonėmis. Trečiasis proporcingumo elementas kelia normatyvinį klausimą, ar teisės apribojimą pateisina visuomenės gaunama nauda ir ar šis teisių apribojimas yra ne per griežtas<sup>6</sup>.

Taigi proporcingumo principas – vienas svarbiausių konstitucinių principų, kuriuo, taikant procesinės prievartos priemones, siekiama užtikrinti, kad nebūtų taikoma per didelė prievarta.

## 1.2. Procesinės prievartos priemonės

Šalia pirmiau minėtos baudžiamojo proceso paskirties yra svarbi ir valstybės paskirtis – užtikrinti žmogaus teises ir laisves, garantuoti viešąjį interesą, todėl valstybė, vykdydama savo funkcijas ir veikdama visos visuomenės interesais, turi priedermę užtikrinti žmogaus teisių ir laisvių, kitų Konstitucijos saugomų ir ginamų vertybių, kiekvieno asmens ir visos visuomenės veiksmingą apsaugą nuo nusikalstamų kėsinių. Taip pat būtina siekti, kad nebūtų nepagrįstai suvaržytos asmenų, padariusių nusikalstamas veikas, teisės<sup>7</sup>. Tačiau, siekiant nustatyti visas nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes ir priimti teisingą tai situacijai sprendimą baudžiamojoje byloje, paprastai būtina pasitelkti žmogaus teises varžančias priemones. Toks suvaržymas galimas tik tuo atveju, kai netaikant tokio suvaržymo bus nepasiekti svarbūs visuomeniniai tikslai – atskleista nusikalstama veika ir pritaikytos įstatyme numatytos sankcijos ją padariusiems asmenims<sup>8</sup>.

<sup>5</sup> Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra ir Europos Taryba (2016). *Europos teisė į teisingumą vadovas* [interaktyvus]. [https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Handbook\\_access\\_justice\\_LIT](https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Handbook_access_justice_LIT).

<sup>6</sup> ŽIŽIENĖ, Simona (2022). Proporciningumo principas Europos arešto orderio išdavimo ir vykdymo procese. Mokslo daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (S 001). Vytauto Didžiojo Universitetas, Mykolo Romerio universitetas, Vilnius.

<sup>7</sup> Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 36-1292.

<sup>8</sup> GODA, Gintaras, KAZLAUSKAS, Marcellis ir KUČONIS, Pranas (2011). *Baudžiamojo proceso teisė*. Vadovėlis. Vilnius: VĮ Registrų centras, p. 220–224.

BPK išsamiai reglamentuojamos procesinės prievartos taikymo sąlygos ir pagrindai. Procesinės prievartos priemonės – žmogaus teisių ir laisvių varžymo priemonės, siekiant surinkti bylai reikšmingus duomenis ar modeliuoti asmens elgesį, kad būtų užtikrintas baudžiamojo proceso paskirties įgyvendinimas<sup>9</sup>. Tai įstatyme numatytos priemonės, pasireiškiančios žmogaus teisių suvaržymu, kurias valstybės subjektai taiko siekdami procesinių tikslų.

E. Losio nuomone<sup>10</sup>, BPK įtvirtintos procesinės prievartos priemonių analizė rodo, kad prievarta yra įgyvendinama dviem žmogaus teisės ir laisvės varžančiais būdais: 1) atimant galimybę visiškai ar iš dalies naudotis konkrečiomis teisėmis ir laisvėmis; 2) įpareigojant nesinaudoti atitinkamomis teisėmis ir laisvėmis.

Atsižvelgus į tai, dėl kokių procesinių prievartos priemonių taikymo nustatomi asmens teisių pažeidimai EŽTT praktikoje bylose prieš Lietuvą, plačiau bus analizuojamos dvi procesinės prievartos priemonės – laikinas sulaikymas ir laikinas nuosavybės teisės apribojimas.

## **2. Laikinas sulaikymas ir teisė į laisvę bei saugumą (EŽTK 5 straipsnis)**

### **2.1. Laikinas sulaikymas**

Laikinas sulaikymas – tai asmens laisvę ribojanti procesinė prievartos priemonė. Šia priemone suvaržoma asmens prigimtinė teisė į laisvę, kurią garantuoja Konstitucijos 20 straipsnis.

Laikinas sulaikymas yra įtvirtintas BPK 140 straipsnyje. BPK 140 straipsnyje įtvirtinti 2 sulaikymo pagrindai: bendrasis, kai asmuo gali būti sulaikomas nusikalstamos veikos padarymo metu ar tuoj pat po jos padarymo (BPK 140 straipsnio 1 dalis), ir išimtinis, kai yra BPK 122 straipsnio suėmimo skyrimo pagrindai ir sąlygos. 2022 m. BPK 140 straipsnis buvo papildytas 3 dalimi, kurioje įtvirtinti imperatyvūs reikalavimai nutarimo laikinai sulaikyti asmenį turiniui. Šie pakeitimai buvo daromi siekiant sustiprinti EŽTK 5 straipsnyje įtvirtintos asmens teisės į laisvę ir saugumą apsaugą, ypač kai asmuo sulaikomas ne iškart po nusikalstamos veikos padarymo ar jos darymo metu, bet praėjus tam tikram laikui po nusikalstamos veikos padarymo<sup>11</sup>. Kad ši procesinė prievartos priemonė būtų taikoma proporcingai, pareigūnas, sulaikęs

<sup>9</sup> LOSIS, Egidijus (2010). *Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (01 S), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius.

<sup>10</sup> LOSIS, Egidijus (2010). *Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (01 S), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius.

<sup>11</sup> PANOMARIOVAS, Artūras ir GUŠAUSKIENĖ, Marina (2022). Laikino sulaikymo reglamentavimo pokyčiai. *Lietuvos teisė*, p. 72-91; Baudžiamojo proceso kodekso 140 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIVP-109(2).

įtariamąjį, per įmanomai trumpiausią laiką privalo surašyti laikino sulaikymo protokolą, sulaikytam asmeniui taip pat turi būti išaiškinta teisė turėti gynėją bei kitos įtariamąjo teisės<sup>12</sup>.

R. Merkevičiaus teigimu<sup>13</sup>, kyla klausimas, ar laikinas sulaikymas, kuomet kiekvienas asmuo gali sulaikyti kaltininką, gali būti laikomas procesine prievartos priemone. Galima prisiminti neseniai įvykusį laikiną sulaikymą Kaune, kuomet 2 asmenų nužudymu įtariamasis asmuo buvo sulaikytas piliečių ir perduotas policijai. Tačiau kyla klausimas, ar per šį sulaikymą nebuvo pažeistas proporcingumo principas, ar tai galime laikyti tinkama visuomenės reakcija?<sup>14</sup> Taip pat R. Merkevičius kritikuoja BPK 140 straipsnio 6 dalyje įtvirtintą procesinę tvarką, pagal kurią BPK 140 straipsnio 2 dalies pagrindu sulaikytas įtariamasis „laikinas sulaikytas“ gali būti laikomas iki 48 valandų, ir teigia, kad į teismą dėl suėmimo skyrimo turėtų būtų kreipiamasi iš karto, kai žmogus yra sulaikytas<sup>15</sup>. Taigi šiuo teisiniu reglamentavimu sulaikyto asmens teisės ir interesai yra labiau ribojami ir neigiami nei apsaugomi.

Teismų praktikoje taip pat pastebimi dažni atvejai, kai laikinas sulaikymas buvo taikomas neproporcingai, pažeidžiant asmens teisėtus interesus. Antai įtariamąjį sulaikė piliečiai, tačiau buvo peržengtos asmens atlikto sulaikymo ribos: naudodami fizinį smurtą ir prievartą, kaltininkai nukentėjusiajam atėmė laisvę – prievarta atvedė nukentėjusįjį į viešbučio patalpas, neleido iš jų pasišalinti, apribojo galimybę susisiekti su artimaisiais<sup>16</sup>.

Kai prieš asmenį procesinė prievartos priemonė panaudojama neteisėtai, jis turi teisę ginti savo interesus, prašydamas priteisti iš valstybės žalos atlyginimą pagal CK 6.272 straipsnį<sup>17</sup>. Antai ieškovės sulaikymas buvo perteklinis, grindžiamas formaliais ir tikrovės neatitinkančiais motyvais, esmingai pažeidė ieškovės teises<sup>18</sup>.

Taigi procesinė prievartos priemonė – laikinas sulaikymas gali būti laikoma prevencine priemone, tačiau šios priemonės vykdymas pateisinamas, jei ji taikoma tin-

<sup>12</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-200-696/2015.

<sup>13</sup> MERKEVIČIUS, Remigijus (2008). *Baudžiamasis procesas. Įtariamąjo samprata. Monografija*. Vilnius: VĮ Registrų centras.

<sup>14</sup> MATAS, Darius; RIMAITIS, Dominykas, LRT Radijo laida „Lietuvos diena“, LRT.lt (2025-12-08). Mikutavičiaus sulaikymas: visuomenės linčo apraiškos ar tik įtariamo žudiko tramdymas? LRT. [interaktyvus]. [https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2769282/mikutaviciaus-sulaikymas-visuomenes-linco-apraiskos-ar-tik-itariamo-zudiko-tramdymas?srltid=AfmBOooWVsB9lnXy46I8fxcpznJzYx4pawHAPVawysS\\_qq758DD46dI](https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2769282/mikutaviciaus-sulaikymas-visuomenes-linco-apraiskos-ar-tik-itariamo-zudiko-tramdymas?srltid=AfmBOooWVsB9lnXy46I8fxcpznJzYx4pawHAPVawysS_qq758DD46dI).

<sup>15</sup> MERKEVIČIUS, Remigijus (2022-09-14). Laikinas sulaikymas. *Infolex* [interaktyvus] <https://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=54&str=101823>.

<sup>16</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-21-495/2025.

<sup>17</sup> Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864. *Valstybės žinios*, 2002, 74-2262

<sup>18</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-100-969/2023.

kamai remiantis būtinumo, proporcingumo ir nekalto prezumpcijos principais. Bet koks šios priemonės taikymas nesant tikslo, ikiteisminio tyrimo metu pažeidžiant šios priemonės taikymo tvarką, yra vertinamas kaip neteisėtas veiksmas. Lietuvoje laikinas sulaikymas yra reglamentuotas per skurdžiai ir per abstrakčiai<sup>19</sup>, palikdamas per didelę laisvę pareigūnų nuožiūrai.

## 2.2. EŽTK 5 straipsnis „Teisė į laisvę ir saugumą“

EŽTK 5 straipsnis „Teisė į laisvę ir saugumą“ reglamentuoja teisę į laisvę ir saugumą. Asmens laisvę galima atimti tik šiame straipsnyje nurodytas šešiais atvejais ir įstatymo nustatyta tvarka<sup>20</sup>. Kai sprendžiama dėl sulaikymo „teisėtumo“, įskaitant tai, ar buvo laikomasi „įstatymų nustatytos tvarkos“, EŽTK iš esmės nukreipia į nacionalinę teisę ir nustato pareigą laikytis nacionalinės materialiosios ir proceso teisės nuostatų<sup>21</sup>.

EŽTK 5 straipsnio vadove teigiama, kad „teisė į laisvę“ numato asmens fizinę laisvę, šio straipsnio pagrindinė mintis yra užtikrinti, kad niekam nebūtų savavališkai atimta ši laisvė (nėra apsiribojama tik judėjimo laisve)<sup>22</sup>. Laisvės atėmimas neapsiriboja klasikiniais sulaikymo ar nuteisimo atvejais, bet gali būti įvairių kitų formų: asmenų apgyvendinimas psichiatrijos ar socialinės priežiūros įstaigose, namų krata ir t. t. Tai, kad nėra įrašų apie sulaikymo datą, laiką ir vietą, sulaikytojo vardą ir pavardę, sulaikymo priežastis ir sulaikymą atlikusio asmens vardą ir pavardę, turi būti laikoma kaip nesuderinama su 5 straipsnio tikslu.

Byloje Leonienė prieš Lietuvą<sup>23</sup> buvo nustatytas EŽTK 5 straipsnio pažeidimas, nes Lietuvos teismai, skirdami suėmimą, tinkamai neįvertino šios priemonės būtinumo ir proporcingumo. Nors pareiškėja praleidinėjo posėdžius, EŽTT pabrėžė, kad teismai nepagrįstai neapsvarstė kitų švelnesnių kardomųjų priemonių derinimo galimybių. Be to, suėmimas buvo paskirtas neatsižvelgus į pareiškėjos individualias aplinkybes: vyresnį amžių, fizinę bei psichinę sveikatą bei jos pačios prašymus. Galiausiai konstatuota, kad suėmimas nepasiekė deklaruojamo tikslo užtikrinti pareišk-

<sup>19</sup> MERKEVIČIUS, Remigijus (2020-06-08). Žinomo instituto – laikino sulaikymo „nežinomi“ aspektai LRT [interaktyvus]. <https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/1186315/remigijus-merkevicius-zino-mo-instituto-laikino-sulaikymo-nezinomi-aspek-tai>.

<sup>20</sup> Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvų apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7 (1950). *Valstybės žinios*, 2000, 96–3016.

<sup>21</sup> Venskutė prieš Lietuvą [EŽTT], Nr.10645/08, [2012-12-11]. ECLI:CE:ECHR:2012-1211JUD001064508.

<sup>22</sup> *Europos žmogaus teisių konvencijos 5 straipsnio vadovas – Teisė į laisvę ir saugumą* (2025). Europos Taryba, EŽTT [interaktyvus]. [https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide\\_art\\_5\\_eng](https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_5_eng).

<sup>23</sup> *Leonienė prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 61264/17, [2020-11-10]. ECLI:CE:ECHR:2020-1110JUD006126417.

kėjos dalyvavimą teismo procese ir užtikrinti greitą procesą, nes bylos nagrinėjimas buvo atidėtas dėl priežasčių, nesusijusių su pareiškėja<sup>24</sup>.

Sprendime byloje *Narbutas prieš Lietuvą*<sup>25</sup> taip pat konstatuotas EŽTK 5 straipsnio pažeidimas. EŽTT nustatė, kad teisės saugos institucijų veiksmai ir pareiškėjui taikytos procesinės prievartos priemonės buvo nepagrįstos ar neproporcingos: taikytas laikinas suėmimas be teismo leidimo nesant pagrįstam būtinumui ar skubai<sup>26</sup>.

### 2.3. EŽTK 2 straipsnis „Teisė į gyvybę“

EŽTK 2 straipsnis „Teisė į gyvybę“ reglamentuoja teisę į gyvybę, kuriame teigiama, kad kiekvieno asmens teisė į gyvybę saugoma įstatymu<sup>27</sup>. Straipsnio turinį sudaro du elementai: pirmoje dalyje yra imperatyvus draudimas tyčia atimti gyvybę, nebent yra vykdomas teismo nuosprendis dėl nusikaltimo, už kurį tokią bausmę nustato įstatymas, o antroje dalyje yra nustatomos išimtys, kada gyvybės atėmimas nėra laikomas pažeidimu, tačiau jėgos panaudojimas turi būti proporcingas. Išskiriami trys atvejai: ginant kiekvieną asmenį nuo neteisėto smurto; siekiant teisėtai sulaikyti arba sutrukdyti teisėtai kalinamam asmeniui pabėgti; imantis teisėtų veiksmų siekiant numalšinti riaušes ar sukilimą<sup>28</sup>.

EŽTK 2 straipsnio vadove išaiškinta, kad šis 2 straipsnis kartu su 3 straipsniu įtvirtina vieną iš pagrindinių vertybių, t. y. žmogaus gyvybę ir kankinimų draudimą, kurias puoselėja Europos Tarybą sudarančios demokratinės šalys, todėl straipsnio nuostatos turi būti aiškinamos griežtai<sup>29</sup>.

Lietuva EŽTK 2 straipsnį pažeidė byloje *Juozaitytė ir Bikulčius*<sup>30</sup>, kurioje EŽTT nustatė teisės į gyvybę pažeidimą dėl policijos pareigūnų veiksmų persekiojant sprunkančią mašiną ir panaudojant šaunamąjį ginklą, dėl ko abu pareiškėjai neteko savo

<sup>24</sup> Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovas EŽTT (2020). *Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo EŽTT 2020 metų veiklos ataskaita* [interaktyvus]. <https://tm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/5/mlzXaCT1sYQ.pdf>.

<sup>25</sup> *Narbutas prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 14139/21, [2023-12-19]. ECLI:CE:ECHR:2023-1219JUD001413921.

<sup>26</sup> Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija (2023). *Atstovavimo Lietuvos valstybei Europos Žmogaus Teisių Teisme ir Jungtinių Tautų komitetų byloje 2023 metų veiklos ataskaita* [interaktyvus]. <https://tm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/5/8sYZhnWfa50.pdf>.

<sup>27</sup> Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7 (1950). *Valstybės žinios*, 2000, 96-3016.

<sup>28</sup> Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7 (1950). *Valstybės žinios*, 2000, 96-3016.

<sup>29</sup> *Europos žmogaus teisių konvencijos 2 straipsnio vadovas – Teisė į gyvybę* (2025). Europos Taryba, EŽTT [interaktyvus]. [https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide\\_art\\_2\\_eng](https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_2_eng).

<sup>30</sup> *Juozaitytė ir Bikulčius prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 70659/01 ir 74371/01, [2008-04-24]. ECLI:CE:ECHR:2008:0424JUD007065901.

vaikų<sup>31</sup>. Šioje byloje EŽTT atkreipė dėmesį, kad jėgos panaudojimas galima tik, kai tai yra neišvengiamai būtina ir proporcinga aplinkybėms. Teismas nustatė, kad pareigūnai veikė impulsyviai ir neapdairiai, nes nebuvo įrodyta, jog vidurnaktį miesto gatvėse vairuotojas kėlė tiesioginį pavojų žmonėms. Kadangi mirtiną jėgą leidžiama naudoti tik kaip kraštutinę priemonę, esant aiškiam ir tiesioginiam pavojui gyvybei, siekis sulaukyti bėglį šiuo atveju buvo nepateisinamas ir neproporcingas veikai<sup>32</sup>.

Taigi EŽTK saugoma teisė į gyvybę, kaip viena iš fundamentalių asmens teisių, turi griežtą reglamentavimą ir išimtis, kada gali būti pažeista ši teisė. Pareigūnų panaudota jėga, kai siekiama sulaukyti asmenis, turi būti neišvengiamai būtina ir proporcinga įvykio aplinkybėms, nes bet koks per didelis jėgos panaudojimas bus teisės pažeidimas.

## 2.4. EŽTK 3 straipsnis „Kankinimo uždraudimas“

EŽTK 3 straipsnis „Kankinimo uždraudimas“ reglamentuoja kankinimo uždraudimą. Straipsnyje teigiama, kad niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas<sup>33</sup>. Šis straipsnis įtvirtina vieną iš pagrindinių demokratinės visuomenės vertybių. Kankinimo ir nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo draudimas yra civilizacijos vertybė, glaudžiai susijusi su pagarba žmogaus orumui. Šis draudimas yra absoliutus, nuo jo negalima nukrypti net ir tuo atveju, jei kyla visuotinė grėsmė tautos gyvybei kaip karas ar susiklosto sudėtingiausios aplinkybės, pavyzdžiui, kova su terorizmu ir organizuotu nusikalstamumu ar migrantų ir prieglobsčio prašytojų antplūdis, neatsižvelgiant į atitinkamo asmens elgesį<sup>34</sup>. EŽTK 3 straipsnio vadove valstybėms yra nustatytos teigiamos ir neigiamos pareigos. Valstybė privalo susilaikyti nuo rimtos žalos padarymo asmenimis, esantiems jos jurisdikcijoje. Šiuo atveju paprastai 3 straipsnio pažeidimai kyla iš tyčinių valstybės pareigūnų ar viešųjų institucijų veiksmų. EŽTT taip pat nurodė, kad valstybės turi ir teigiamus įsipareigojimus pagal EŽTK 3 straipsnį, kurie apima, pirma, pareigą sukurti teisinę ir reguliavimo apsaugos sistemą; antra, tam tikromis aiškiai apibrėžtomis aplinkybėmis, pareigą imtis operatyvinių priemonių, kad būtų apsaugoti konkretūs asmenys nuo rizikos patirti su šia nuostata nesuderinamą elgesį; ir, trečia, pareigą atlikti veiksmingą

<sup>31</sup> JOČIENĖ, Danutė. Pagrindinės bylų prieš Lietuvą Europos Žmogaus Teisių Teisme pamokos. Kalinimo sąlygų problematika lietuviškose bylose. Iš: Brazdeikis, Aurimas (sud.) (2018). *Dabarties iššūkiai teismams, užtikrinant žmogaus teises*. Mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, p. 71.

<sup>32</sup> *Juozaitytė ir Bikulčius prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 70659/01 ir 74371/01, [2008-04-24]. ECLI-CE:ECHR:2008:0424JUD007065901.

<sup>33</sup> Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvų apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7 (1950). *Valstybės žinios*, 2000, 96-3016.

<sup>34</sup> *Europos žmogaus teisių konvencijos 3 straipsnio vadovas – Kankinimo uždraudimas* (2025). Europos Taryba, EŽTT [interaktyvus]. [https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide\\_art\\_3\\_eng](https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_3_eng).

tyrimą dėl ginčytinų teiginių apie tokio elgesio taikymą. 3 straipsnyje numatytas draudimas netaikomas visais netinkamo elgesio atvejais. Pagal EŽTT praktiką, netinkamas elgesys turi pasiekti minimalų sunkumo lygį, kad būtų taikomas 3 straipsnis. Šio sunkumo vertinimas yra santykinis ir priklauso nuo visų bylos aplinkybių. Tačiau, kai asmuo susiduria su teisėsaugos pareigūnais, bet koks pastarųjų elgesys asmens atžvilgiu, kuris pažeidžia žmogaus orumą, yra EŽTK 3 straipsnio pažeidimas<sup>35</sup>.

Būtina aptarti bylas šešias prieš Lietuvą, kuriose buvo nustatytas EŽTK 3 straipsnio pažeidimas, antai Znakovas, Sokolovas, Žemaitis, Laniauskas, Gedrimas ir Yusiv prieš Lietuvą.

Byloje Znakovas prieš Lietuvą<sup>36</sup> konstatuota, kad pareiškėjai patyrė 3 straipsnio draudžiamą elgesį dėl policijos pareigūnų jėgos panaudojimo jį sulaukiant. P. Znakovą policijos pareigūnai sulaukė jo namuose, gavę pranešimą apie smurtą artimoje aplinkoje. Pakeliui į policijos komisariatą dėl pareiškėjo agresyvaus elgesio pareigūnas panaudojo elektros impulsinį prietaisą TASER. EŽTT teigė, kad elektros impulsiniai prietaisai turi būti naudojami tik tokiose situacijose, kai yra realus ir tiesioginis pavojus gyvybei ar sunkaus sužalojimo tikimybė. EŽTT nebuvo įtikintas, kad elektrošoko panaudojimas prieš pareiškėją policijos automobilyje, jam esant surakintam ir neginkluotam, buvo būtinas dviem apmokytiems policijos pareigūnams, kad jį sutramdytų, ar kad buvo proporcingas šioje situacijoje<sup>37</sup>.

Lietuva antro EŽTT sprendimo dėl netinkamo policijos pareigūnų elgesio, konkrečiai dėl elektrošoko panaudojimo sulaukymo metu, sulaukė 2022 m. byloje Sokolovas prieš Lietuvą<sup>38</sup>. Šioje byloje buvo nustatyta, kad prieš pareiškėją elektrošoko prietaisais buvo panaudotas du kartus ir kad dėl to jis patyrė kūno sužalojimų. Buvo abejojama, kad pareiškėjas ginčijosi su pareigūnais, be leidimo darė vaizdo įrašą komisariate ir priešinosi asmens apžiūrai. EŽTT negalėjo konstatuoti, jog pareiškėjo veiksmai kėlė realią grėsmę pareigūnų gyvybei ar sveikatai, kad suteiktų pagrindą panaudoti prieš jį elektrošoko prietaisą. Tai, kad jis tokios grėsmės nekėlė, pripažinta galutiniu vidaus sprendimu – Vilniaus apygardos teismo nutartimi. EŽTT nebuvo įsitikinęs, kad keturiems pareigūnams buvo būtina panaudoti elektrošoko prietaisą, kad pareiškėjas labiau bendradarbiautų. Galiausiai iš turimos medžiagos matė, kad nors pareiškėjas buvo įspėtas, jog prieš jį gali būti panaudota fizinė jėga, jis nebuvo

<sup>35</sup> *Europos žmogaus teisių konvencijos 3 straipsnio vadovas – Kankinimo uždraudimas* (2025). Europos Taryba, EŽTT [interaktyvus]. [https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide\\_art\\_3\\_eng](https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_3_eng).

<sup>36</sup> *Znakovas prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 32715/17, [2019-11-19]. ECLI:CE:ECHR:2019:1119JUD003271517.

<sup>37</sup> Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovas EŽTT (2019). *Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo EŽTT 2019 metų veiklos ataskaita* [interaktyvus]. [https://tm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/5/Fvi6RK\\_YFco.pdf](https://tm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/5/Fvi6RK_YFco.pdf).

<sup>38</sup> *Sokolovas prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 10049/20, [2022-06-28]. ECLI:CE:ECHR:2022:0628JUD001004920.

konkrečiai įspėtas apie galimą elektrošoko prietaiso panaudojimą, o tai galėjo jį paskatinti savanoriškai įvykdyti pareigūnų nurodymus<sup>39</sup>.

Byloje Žemaitis prieš Lietuvą<sup>40</sup> buvo vėl nustatytas EŽTK 3 straipsnio pažeidimas, tik šįkart dėl neteisėto ir neproporcingos policijos pareigūnų fizinės jėgos panaudojimo sulaikymo metu. Pareiškėjas A. Žemaitis buvo sulaikytas naktį, kai policijos pareigūnas, gavęs pranešimą apie galimai padarytą administracinį teisės pažeidimą ir nuvykęs į įvykio vietą, pamatė jį einantį gatve ir liepė sustoti, tačiau šiam pradėjus bėgti, jį pasivijo ir panaudojo fizinę prievartą bei specialiąsias priemones. Pareiškėjo teigimu, sulaikymo metu jis nesipriešino, o policijos pareigūnas tyčia, nesant jokio pagrindo, panaudojo fizinės prievartos veiksmus dėl ko, kaip buvo nustatyta specialistų, jam buvo padarytas nežymus sveikatos sutrikdymas. Be to, paprašius surasti nukritusius akinius, policijos patrulis tyčia užmindamas juos sulaužė. EŽTT vertinimu, neatsižvelgiant į tai, kad pareiškėjo sužalojimas buvo pakankamai nežymus, policijos pareigūno smūgis į veidą pareiškėjui po to, kai šis jau buvo pargiautas ant žemės, pažemino jo orumą ir iš esmės buvo nesuderinamas su 3 straipsniu<sup>41</sup>.

Taip pat sprendimas dėl neteisėto ir neproporcingo pareigūnų fizinės jėgos panaudojimo priimtas byloje Laniauskas prieš Lietuvą<sup>42</sup>. Prieš pareiškėją buvo panaudota jėga malšinant riaušes Kybartų pataisos namuose 2016 m. EŽTT atkreipė dėmesį į galimus smurto protrūkius kalinimo įstaigose ir į tai, kad suimtųjų asmenų nepaklusnumas gali lengvai virsti riaušėmis, todėl sutiko, kad kartais gali prireikti panaudoti jėgą kalinimo įstaigų saugumui užtikrinti, palaikyti jose tvarkai ar užkirsti kelią nusikaltimams. Nepaisant to, jėga gali būti panaudota tik tada, kai tai būtina ir ji neturi būti perteklinė. Pareiškėjas nebuvo įtrauktas į pareigūnų sudarytą riaušių organizatorių ir dalyvių sąrašą, taip pat viso proceso metu teigė, kad nedalyvavo riaušėse ir nesipriešino pareigūnams. Tokiomis aplinkybėmis EŽTT negalėjo konstatuoti, kad fizinės jėgos panaudojimas prieš pareiškėją buvo griežtai būtinas dėl jo paties elgesio. Todėl, nepaisant nežymaus pareiškėjo sveikatos sutrikdymo, EŽTT nusprendė, kad toks jėgos panaudojimas prilygo nežmoniškam ir žeminančiam elgesiui, todėl buvo padarytas materialinis EŽTK 3 straipsnio pažeidimas<sup>43</sup>.

<sup>39</sup> Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovas EŽTT (2022). *Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo EŽTT 2022 metų veiklos ataskaita* [interaktyvus]. <https://tm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/5/z6R8o-tClwok.pdf>.

<sup>40</sup> *Žemaitis prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 74305/17, [2019-10-15]. ECLI:CE:ECHR:2019-1015JUD007430517.

<sup>41</sup> Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovas EŽTT (2019). *Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo EŽTT 2019 metų veiklos ataskaita* [interaktyvus]. [https://tm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/5/Fvi6RK\\_YFco.pdf](https://tm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/5/Fvi6RK_YFco.pdf).

<sup>42</sup> *Laniauskas prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 6544/20, [2022-05-17]. ECLI:CE:ECHR:2022-0517JUD000654420.

<sup>43</sup> Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovas EŽTT (2022). *Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo EŽTT 2022 metų veiklos ataskaita* [interaktyvus]. <https://tm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/5/z6R8o-tClwok.pdf>.

Byloje Gedrimas prieš Lietuvą<sup>44</sup> vėlgi nustatytas EŽTK 3 straipsnio pažeidimas. Pareiškėjas patyrė draudžiamą elgesį dėl policijos pareigūnų jėgos panaudojimo sulaikymo metu, jam buvo suduoti keli smūgiai į pilvo sritį ir užlaužtos rankos uždėjus antrankius, dėl ko jam buvo sukeltas nežymus sveikatos sutrikdymas. EŽTT pabrėžė, jog asmens laisvės atėmimo atveju arba tiesiog jam susidūrus su teisėsaugos pareigūnais, bet koks fizinės jėgos panaudojimas, jei jis nėra griežtai būtinas dėl šio asmens elgesio, žemina žmogaus orumą ir iš esmės nėra suderinamas su EŽTK 3 straipsnyje įtvirtinta teise.

Tais pačiais metais nagrinėtoje byloje Yusiv prieš Lietuvą<sup>45</sup> EŽTT taip pat nustatė šio straipsnio pažeidimą. Pareiškėjas, kuris bylai reikšmingu metu buvo nepilnametis, buvo sulaikytas naktį, kai policijos patruliui gatvėje sustabdžius ir liepus parodyti rankas, jis bandė pabėgti. Sulaikymo metu pareiškėjui buvo uždėti antrankiai, pareiškėjo teigimu, vienas iš pareigūnų spyrė jam į pilvą, jis policijos automobilyje buvo mušamas teleskopine lazda, komisariatare policijos pareigūnas jam grasino elektrošoku. Pareiškėjas komisariatare buvo laikomas apie valandą. Jokie įtarimai dėl nusikaltimo padarymo jam nebuvo pareikšti, pareiškėjui buvo surašytas administracinio teisės pažeidimo protokolas dėl teisėtų pareigūnų nurodymų nevykdymo. EŽTT nusprendė, jog tyrimo metu nustatyti pareiškėjo sužalojimai buvo patirti dėl policijos pareigūnų veiksmų sulaikymo metu. Vyriausybė pripažino, kad M. Yusiv patirti sužalojimai pasiekė EŽTK 3 straipsnio taikymui būtiną lygį, tačiau jie buvo patirti dėl paties pareiškėjo elgesio, priešinantis teisėtiems policijos pareigūnų veiksams. EŽTT atmetė šiuos argumentus ir pažymėjo, kad policijos pareigūnai nebuvo sužaloti, M. Yusiv buvo nepilnametis ir neginkluotas. EŽTT neįtikino argumentas, kad jėgos panaudojimas buvo būtinas šiomis aplinkybėmis, todėl buvo nustatytas 3 straipsnio pažeidimas<sup>46</sup>.

Taigi EŽTK įtvirtintas kankinimo draudimas, į kurį įeina ir nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimas, yra absoliutus. EŽTT bylose prieš Lietuvą galima matyti pasikartojančias, sisteminės problemas, kurios kyla dėl neproporcingo policijos pareigūnų jėgos panaudojimo.

### **3. Laikinas nuosavybės teisės apribojimas ir teisė į nuosavybės apsaugą (EŽTK 1 Protokolo 1 straipsnis)**

Nuosavybės teisė suvokiama kaip asmens teisė naudoti daiktą savo nuožiūra, nepažeidžiant kitų asmenų teisių. Konstitucijos 23 straipsnyje teigiama, kad nuosavybė neliečiama ir gali būti paimama tik įstatymo nustatyta tvarka visuomenės poreikiams

<sup>44</sup> *Gedrimas prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 21048/12, [2016-07-12]. ECLI:CE:ECHR:2016-0712JUD002104812.

<sup>45</sup> *Yusiv prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 55894/13, [2016-10-04]. ECLI:CE:ECHR:2016:1004JUD005589413.

<sup>46</sup> Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovas EŽTT (2017 vasario 28 d.). *Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo EŽTT 2016 metų veiklos ataskaita* [interaktyvus]. <https://tm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/5/fSEeWbtV4x0.pdf>.

ir teisingai atlyginama<sup>47</sup>. EŽTK pirmajame protokole taip pat įtvirtinama teisė į nuosavybę – 1 straipsnyje teigiama, kad kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe; iš nieko negali būti atimta jo nuosavybė, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra būtina visuomenės interesams ir tik įstatymo nustatytais sąlygomis bei vadovaujantis bendraisiais tarptautinės teisės principais<sup>48</sup>. Taigi galima teigti, kad nuosavybės teisė nėra absoliuti ir gali būti apribota.

BPK 151 straipsnyje įtvirtinta procesinė prievartos priemonė – laikinas nuosavybės teisės apribojimas galimas tik siekiant procesinių tikslų: siekiant užtikrinti civilinį ieškinį, siekiant užtikrinti galimą turto konfiskavimą ar išplėstinį turto konfiskavimą arba nusikalstamu būdu užvaldyto turto grąžinimui savininkui ar teisėtam valdytojui užtikrinti. Turtas, į kurį nuosavybės teisė laikinai apribota, paimamas arba perduotas saugoti<sup>49</sup>. Pabrėžtina, kad ši procesinė prievartos priemonė gali būti taikoma tik tuo atveju, kai kitu būdu negalima pasiekti reikiamų baudžiamojo proceso tikslų.

M. Biliaus ir J. Stonio vertinimu, ši prievartos priemonė pažeidžia ne tik asmens, kuriam buvo taikomi apribojimai, interesus (asmuo negali naudotis jam priklausančiu turtu), bet kartu ir nukentėjusiojo interesus, nes pernelyg ilgai užsitęsęs procesui, jo pabaigoje realizuotų daiktų, į kuriuos buvo apribotos nuosavybės teisės, vertė bus daug mažesnė, nei proceso pradžioje, kadangi turto vertė yra traktuojama kaip žmogaus teisės į nuosavybę turinio sudedamoji dalis. Taigi pernelyg ilgai taikant laikinąją nuosavybės teisės apribojimą asmuo netenka dalies savo nuosavybės teismui dar nepriėmus sprendimo dėl jo kaltės ir tai gali būti laikoma žmogaus teisių pažeidimu<sup>50</sup>.

Byloje *Narbutas prieš Lietuvą* EŽTT konstatavo EŽTK 1 protokolo 1 straipsnio pažeidimą<sup>51</sup>. Pareiškėjui buvo laikinai areštuotos banko sąskaitos, įskaitant jo būsimas pajamas, ir jo automobilis, daugiau nei pusantrų metų laikotarpiui. Dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo ir proporcingumo principo taikymo EŽTT pažymėjo, kad BPK yra nustatyta bendra taisyklė, kad bet kokios prievartinės procesinės priemonės turi būti taikomos tik tiek, kiek jos yra būtinos. Tačiau nei teisinės nuostatos, kuriomis buvo grindžiamas prokuroro sprendimas, nei jokie kiti teisiniai dokumentai, kuriais šalys rėmėsi savo pareiškimuose teismui, nenurodo, ar yra kokių nors ap-

<sup>47</sup> Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. *Valstybės žinios*, 1992, 33-1014.

<sup>48</sup> *Europos žmogaus teisių konvencijos 1 straipsnio vadovas – Nuosavybės apsauga* (2025). Europos Taryba, EŽTT [interaktyvus]. [https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide\\_art\\_1\\_protocol\\_1\\_eng](https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_1_protocol_1_eng).

<sup>49</sup> Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. 2002 m. kovo 14 d. Nr. IX-785. *Valstybės žinios*, 2002, 37-1341.

<sup>50</sup> BILIUS, Mindaugas ir STONYS, Juozas (2016). Laikinojo nuosavybės teisės apribojimo problematika baudžiamajame procese: optimalaus sprendimo ieškant. *Teisės apžvalga*, 2 (14), 343-359.

<sup>51</sup> *Narbutas prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 14139/21, [2023-12-19]. ECLI:CE:ECHR:2023-1219UD001413921.

ribojimų prokuroro įgaliojimams konfiskuoti įtariamojo turtą baudžiamojo proceso metu, pavyzdžiui, reikalavimas nustatyti pagrįstą proporcingumo santykį tarp turto, gauto vykdant įtariamą nusikalstamą veiklą, ir konfiskuoto turto, arba užtikrinti teisingą pusiausvyrą tarp, viena vertus, būtinybės užtikrinti civilinį ieškinį ar galimą turto konfiskavimą ir, kita vertus, proporcingumo principo – tokio vertinimo nebuvu, todėl EŽTT konstatavo pažeidimą.<sup>52</sup>

LAT praktikoje taip pat minimi atvejai, kai laikinas nuosavybės teisės apribojimas laikomas pertekline ir neproporcinga priemone<sup>53</sup>. Antai, viename baudžiamajame procese dar ikiteisminio tyrimo metu laikinas nuosavybės teisės apribojimas buvo paskirtas siekiant užtikrinti civilinį ieškinį, t. y. užtikrinti civilinio ieškovo galimybę išieškoti padarytos žalos atlyginimą. Tačiau, LAT vertinimu, civilinį ieškinį palikus nenagrinėtą, proporcingumo principo laikymasis negalės būti užtikrinamas, nes civilinio ieškinio dydis dar turės būti įrodinėjamas, o laikinas nuosavybės teisės apribojimas nuteistojo turtui taikomas visa apimtimi. Laikinas nuosavybės teisės apribojimas turi būti proporcingas ir „turi atitikti siekiamus teisėtus tikslus, neturi varžyti asmens akivaizdžiai labiau, nei reikia šiems tikslams pasiekti“. Taigi, apribojant asmeniui nuosavybės teises į tam tikrą turtą, reikia atsižvelgti į tai, kokia žala buvo padaryta, padarius nusikalstamą veiką, kad nebūtų apribotos asmens teisės į daug didesnės vertės turtą, nei būtina procesinės prievartos priemonės tikslams pasiekti.

BPK 151 straipsnio 8 dalis taip pat sietina su proporcingumo principo taikymu. Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje<sup>54</sup> nustatyta, kad laikinas nuosavybės teisės apribojimas panaikinas prokuroro nutarimu ar teismo nutartimi, jeigu ši priemonė tampa nebereikalinga. Tuo atveju, kai civilinis ieškinys tenkinamas, ir priteistai sumai ar konfiskuotino turto vertei esant iš esmės panašiai kaip ir turto, kuriam taikomas nuosavybės teisės apribojimas, teismas apkaltinamojo nuosprendžio rezoliucinėje dalyje paprastai pratęsia šios priemonės taikymą iki teismo sprendimo įvykdymo. Tuo atveju, jei procesinės prievartos priemonės apimtis yra neadekvati bei neproporcinga konfiskuotino turto vertei ar priteistų civilinių ieškinių dydžiui, tokios procesinės prievartos priemonės taikymas atitinkamoje dalyje turi būti nutrauktas (panaikintas).

Taigi BPK 151 straipsnyje įtvirtinta procesinė prievartos priemonė – laikinas nuosavybės teisės apribojimas – yra taikoma esant bent vienam iš baudžiamojo proceso įstatyme nustatytų pagrindų. Iš išdėstytų BPK nuostatų yra akivaizdu, kad laikinas nuosavybės teisės apribojimas, kaip ir bet kokia kita procesinė prievartos priemonė,

<sup>52</sup> *Narbutas prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 14139/21, [2023-12-19]. ECLI:CE:ECHR:2023-1219JUD001413921.

<sup>53</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-24-387/2024.

<sup>54</sup> Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugpjūčio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-233-870/2020.

gali būti taikomas tik baudžiamojo proceso metu, įgyvendinant procesinių prievartos priemonių paskirtį<sup>55</sup>.

## **Išvados**

Proporcingumo principas yra vienas pamatinių principų tiek Lietuvos teisinėje sistemoje, tiek EŽTT praktikoje. Procesinės prievartos atžvilgiu šis principas kelia būtinumo ir teisėtumo kriterijus bei pamatuotą procesinių prievartos priemonių naudojimą. Neatidus, per didelis ribų peržengimas lemia neteisėtumo atsiradimą ir žmogaus teisių pažeidimą.

Analizuojant teismų praktiką bei BPK nuostatas laikino sulaikymo ir laikino nuosavybės teisės apribojimo kontekste, pastebima, kad dažnai atvejais šios procesinės prievartos priemonės, ypač laikinas sulaikymas, taikomas neproporcingai, pažeidžiant teisėtus asmenų interesus.

EŽTT praktika byloje prieš Lietuvą rodo pasikartojančius žmogaus teisių pažeidimus ir proporcingumo principo nepaisymą: EŽTK 2 straipsnio pažeidimai nustatyti Juozaitienės ir Bikulčiaus byloje (2008), EŽTK 3 straipsnio pažeidimai nustatyti Znako-vo (2019), Sokolovo (2022), Žemaičio (2019), Gedrimo (2016), Laniausko (2022), Yusu-iv (2016) byloje, EŽTK 5 straipsnio pažeidimai nustatyti Leonienės (2020) ir Narbuto (2023) byloje, o pastarojoje nustatytas ir EŽTK 1 straipsnio pažeidimas.

## **Šaltinių sąrašas**

### **Teisės aktai:**

Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. Valstybės žinios, 1992, 33-1014.

Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7 (1950). Valstybės žinios, 2000, 96-3016.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. 2002 m. kovo 14 d. Nr. IX-785. Valstybės žinios, 2002, 37-1341.

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864. Valstybės žinios, 2002, 74-2262.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija:

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. Valstybės žinios. 36-1292.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gruodžio 11 d. nutarimas. Valstybės žinios. 148-6632.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. liepos 7 d. nutarimas. Valstybės žinios. 84-4106.

---

<sup>55</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-24-387/2024.

### **Specialioji literatūra:**

- BILIUS, Mindaugas ir STONYS, Juozas (2016). Laikinojo nuosavybės teisės apribojimo problematika baudžiamajame procese: optimalaus sprendimo beiėškant. *Teisės apžvalga*, 2 (14), 343-359.
- GODA, Gintaras, KAZLAUSKAS, Marcelis ir KUONIS, Pranas (2011). Baudžiamojo proceso teisė. Vadovėlis. Vilnius: VĮ Registrų centras.
- JOČIENĖ, Danutė. Pagrindinės bylų prieš Lietuvą Europos Žmogaus Teisių Teisme pamokos. Kalinimo sąlygų problematika lietuviškose bylose. Iš: Brazdeikis, Aurimas (sud.) (2018). Dabarties iššūkiai teismams, užtikrinant žmogaus teises. Mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas.
- LOSIS, Egidijus (2010). Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (01 S), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius.
- MERKEVIČIUS, Remigijus (2008). Baudžiamasis procesas. Įtariamojo samprata. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras,
- PANOMARIOVAS, Artūras ir GUŠAUSKIENĖ, Marina (2022). Laikino sulaikymo reglamentavimo pokyčiai. Lietuvos teisė, 72-91.
- ŽIŽIENĖ, Simona (2022). Proporcingumo principas Europos arešto orderio išdavimo ir vykdymo procese. Mokslo daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, Teisė (S 001). Vytauto Didžiojo Universitetas, Mykolo Romerio universitetas, Vilnius.

### **Teismų praktika:**

Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai

- Juozaitienė ir Bikulčius prieš Lietuvą [EŽTT], Nr. 70659/01 ir 74371/01, [2008-04-24]. ECLI:CE:ECHR:2008:0424JUD007065901.
- Venskutė prieš Lietuvą. [EŽTT], Nr.10645/08, [2012-12-11]. ECLI:CE:ECHR:2012:-1211JUD001064508.
- Gedrimas prieš Lietuvą [EŽTT], Nr. 21048/12, [2016-07-12]. ECLI:CE:ECHR:2016:-0712JUD002104812.
- Yusiv prieš Lietuvą [EŽTT], Nr. 55894/13, [2016-10-04]. ECLI:CE:ECHR:2016:-1004JUD005589413.
- Žemaitis prieš Lietuvą [EŽTT], Nr. 74305/17, [2019-10-15]. ECLI:CE:ECHR:2019:-1015JUD007430517.
- Znakovas prieš Lietuvą [EŽTT], Nr. 32715/17, [2019-11-19]. ECLI:CE:ECHR:2019:-1119JUD003271517.
- Leonienė prieš Lietuvą [EŽTT], Nr. 61264/17, [2020-11-10]. ECLI:CE:ECHR:2020:-1110JUD006126417.
- Laniauskas prieš Lietuvą [EŽTT], Nr. 6544/20, [2022-05-17]. ECLI:CE:ECHR:2022:-0517JUD000654420.
- Sokolovas prieš Lietuvą [EŽTT], Nr. 10049/20, [2022-06-28]. ECLI:CE:ECHR:2022:-0628JUD001004920.
- Narbutas prieš Lietuvą [EŽTT], Nr. 14139/21, [2023-12-19]. ECLI:CE:ECHR:2023:-1219JUD001413921.

Lietuvos bendrosios kompetencijų teismų praktika  
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-200-696/2015.  
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-169-489/2016.  
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-100-969/2023.  
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-24-387/2024.  
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-21-495/2025.  
Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugpjūčio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-233-870/2020.

### **Kiti šaltiniai:**

Baudžiamojo proceso kodekso 140 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIVP-109(2).  
Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra ir Europos Taryba (2016). Europos teisė į teisingumą vadovas [interaktyvus]. [https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Handbook\\_access\\_justice\\_LIT](https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Handbook_access_justice_LIT).  
Europos žmogaus teisių konvencijos 1 straipsnio vadovas – Nuosavybės apsauga (2025). Europos Taryba, EŽTT [interaktyvus]. [https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide\\_art\\_1\\_protocol\\_1\\_eng](https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_1_protocol_1_eng).  
Europos žmogaus teisių konvencijos 2 straipsnio vadovas – Teisė į gyvybę (2025). Europos Taryba, EŽTT [interaktyvus]. [https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide\\_art\\_2\\_eng](https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_2_eng).  
Europos žmogaus teisių konvencijos 3 straipsnio vadovas – Kankinimo uždraudimas (2025). Europos Taryba, EŽTT [interaktyvus]. [https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide\\_art\\_3\\_eng](https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_3_eng).  
Europos žmogaus teisių konvencijos 5 straipsnio vadovas – Teisė į laisvę ir saugumą (2025). Europos Taryba, EŽTT [interaktyvus]. [https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide\\_art\\_5\\_eng](https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_5_eng).  
Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovas EŽTT (2019). Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo EŽTT 2019 metų veiklos ataskaita [interaktyvus]. [https://tm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/5/Fvi6RK\\_YFco.pdf](https://tm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/5/Fvi6RK_YFco.pdf).  
Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovas EŽTT (2022). Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo EŽTT 2022 metų veiklos ataskaita [interaktyvus]. <https://tm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/5/z6R8otClwok.pdf>.  
Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovas EŽTT (2017 vasario 28 d.). Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo EŽTT 2016 metų veiklos ataskaita [interaktyvus]. <https://tm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/5/fSEeWbtV4x0.pdf>.

- Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovas EŽTT (2020). Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo EŽTT 2020 metų veiklos ataskaita [interaktyvus]. <https://tm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/5/m1zXaCT1sYQ.pdf>
- Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija (2023). Atstovavimo Lietuvos valstybei Europos Žmogaus Teisių Teisme ir Jungtinių Tautų komitetų bylose 2023 metų veiklos ataskaita [interaktyvus]. <https://tm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/5/8sYZhnWfa50.pdf>
- MERKEVIČIUS, Remigijus (2022-09-14). Laikinas sulaikymas. Infolex [interaktyvus]. <https://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=54&str=101823>.
- MERKEVIČIUS, Remigijus (2020-06-08). Žinomo instituto – laikino sulaikymo „nežinomi“ aspektai LRT [interaktyvus]. <https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/1186315/remigijus-merkevicius-zinomo-instituto-laikino-sulaikymo-nezinomi-aspektai>.
- MATAS, Darius; RIMAITIS, Dominykas, LRT Radijo laida „Lietuvos diena“; LRT.lt (2025-12-08). Mikutavičiaus sulaikymas: visuomenės linčo apraiškos ar tik įtariamo žudiko tramdymas? LRT [interaktyvus]. [https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2769282/mikutaviciaus-sulaikymas-visuomenes-linco-apraiskos-ar-tik-itariamo-zudiko-tramdymas?srsId=AfmBOoWVsB9lnXy4618fxcpznJzYx4paweHAPVawysS\\_qq758DD46dI](https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2769282/mikutaviciaus-sulaikymas-visuomenes-linco-apraiskos-ar-tik-itariamo-zudiko-tramdymas?srsId=AfmBOoWVsB9lnXy4618fxcpznJzYx4paweHAPVawysS_qq758DD46dI).